

Gebaseerd op de persoonlijke archieven van de koning

Vincent Dujardin

BOU
DEW
IJN

De biografie

Lannoo

Inhoud

Inleiding — ‘Een mensenzee’	7
Hoofdstuk 1 — Een zware kindertijd	19
‘Papa heeft me gezegd dat hij tevreden is over mij’	
Hoofdstuk 2 — De moeilijke jaren 1950-1960	61
‘Ik heb de indruk dat familiekwesaties de overhand hebben’	
Hoofdstuk 3 — Boudewijn en Fabiola	131
‘Je weet dat ik elke dag meer van je houd’	
Hoofdstuk 4 — Boudewijn en Afrika	221
‘In eenheid en broederschap grootse dingen blijven doen’	
Hoofdstuk 5 — Boudewijn en de binnenlandse politiek 1960-1993	405
‘Hopen dat deze stap richting federalisme het essentiële verenigd houdt’	
Hoofdstuk 6 — De abortuskwestie	517
‘Ben ik de enige Belg die verplicht is tegen zijn geweten te handelen?’	
Hoofdstuk 7 — Boudewijn en de buitenlandse politiek 1950-1993	583
‘Afspraken met de geschiedenis die we niet mogen missen’	
Hoofdstuk 8 — De dood van Boudewijn	717
‘Heengegaan via de deur van het hart’	
Hoofdstuk 9 — Beelden van koning Boudewijn	749
‘Mensen verlangen naar bestuurders zoals hij’	
Bijlagen	779
Afkortingen	789
Bronnen en bibliografie	793
Noten	803
Register	847

Inleiding

‘Een mensenzee’

‘Als tien miljoen Belgen willen komen (...), wat wilt u dan dat we nog meer doen?’ Dat antwoordt de minister van Binnenlandse Zaken, de socialist Louis Tobback, wanneer een journalist hem in de ochtend van 5 augustus 1993 op het Paleizenplein vraagt of het daar met die dicht opeengepakte massa mensen die de pas overleden koning Boudewijn een laatste groet komen brengen, geen ‘chaos’ is.¹ De minister was gekomen om met eigen ogen te zien hoe kon worden voorkomen dat de situatie uit de hand zou lopen, want zoals *Het Nieuwsblad* schreef, ging het om een ‘totale overrompeling’. Niemand had zich kunnen voorstellen dat de massa met het verstrijken van de uren zou aanzwellen tot een ware ‘mensenzee’.² Rond de middag wordt een noodplan in werking gesteld. De wachtrij begint nu bij... het Justitiepaleis. Het is uren aanschuiven onder een brandende zon. Op dat moment heeft zich voor en rond het paleis al een rij van vijftigduizend tot honderdduizend wachtenden gevormd. Het zullen er honderdduizenden worden. De volgende dag kopt *Le Soir* op zijn voorpagina: ‘Comme un océan.’

Op 9 augustus 1993, twee dagen na de begrafenis van koning Boudewijn, die door dertien buitenlandse tv-kanalen rechtstreeks wordt uitgezonden, wijdt *De Standaard* negen extra pagina’s aan de uitvaart, een ‘indrukwekkende plechtigheid (...), die aangrijpt en verbaast’, en alles eromheen. In een lovend artikel somt de editorialist alle goede redenen op waarom de Belgen een koning erkentelijk mogen zijn die vooral in de loop van de laatste tien jaar tot ‘een mens van uitzonderlijk gehalte uitgegroeid’ was, iemand die niet vanaf zijn troon ‘stijf en ongenaakbaar’ alleen tot de machtigen van deze wereld sprak, maar zijn paleis verliet om hen te ontmoeten die daar het meeste behoefte aan hadden. Dus, gaat de journalist verder, was Boudewijn ‘tegelijkertijd ontvanger en verzender van boodschappen’. ‘Het volk had vertrouwen in hem’ en hij luisterde ernaar ‘met zijn hart’. Tijdens de voorbije dagen, zo besluit de editorialist, is pas duidelijk geworden ‘met hoevelen zij daar in Vlaanderen, Wallonië en Brussel op aangesloten en afgestemd waren.’³ Ten bewijze hiervan: in enkele dagen tijd ontving zijn vrouw, koningin Fabiola, maar liefst 350.000 boodschappen en/of ruikers.

In de editie van *Le Soir* van 2 augustus 1993 noemt Jean Stengers, hoogleraar Belgische geschiedenis aan de ULB en auteur van hét referentiewerk over de macht

en invloed van de koningen der Belgen, Boudewijn ‘een man van plicht die de Koninklijke functie op voorbeeldige wijze uitoefende’:

‘Met een plichtsbef en een vriendelijkheid die buitengewoon mag worden genoemd. Omdat hij niet tussenbeide kwam in wat niet tot de bevoegdheid van een constitutioneel monarch behoort, omdat hij de grenzen van zijn prerogatieven kende en omdat hij in communautaire kwesties boven de partijen uitsteeg, zou de overleden koning wel eens de geschiedenis in kunnen gaan als een groot koning.’⁴

In dit werk worden die vaststellingen onder de loep genomen. Was Boudewijn echt een groot koning? Hoe moeten we zijn politieke daden tijdens zijn 43 jaar als (koninklijke prins en) koning beoordelen? Hoe moeten we de emoties van het Belgische volk bij zijn overlijden begrijpen? Wie was hij eigenlijk? Welke man ging er schuil achter ‘de koning’? Bij het zoeken naar antwoorden op deze vragen moeten we er rekening mee houden dat het België, het Europa en de koning van 1993 niet meer die van 1950 waren.

Weinig studies op basis van archiefmateriaal

Meer dan dertig jaar na de dood van koning Boudewijn zijn er nog steeds weinig studies over zijn leven. Afgezien van enkele heuristisch niet onderbouwde vulgarisaties is er de uitstekende synthese van een groep historici die vijf jaar na zijn dood verscheen.⁵ Uiteraard was het meeste archiefmateriaal toen nog niet beschikbaar. Er verscheen wel een aantal uitstekende masterproeven over specifieke periodes of aspecten. Een klein decennium geleden publiceerden Emmanuel Gérard en Mark Van den Wijngaert een synthese die grotendeels is gebaseerd op bestaande werken.⁶ Het boek van kardinaal Suenens dat in 1995 uitkwam, biedt meer inzicht in de persoonlijkheid van de koning, met name in de diepgang van zijn geloof en het belang ervan in zijn leven. Het bevat fragmenten uit Boudewijns spirituele dagboeken en werd meermaals herdrukt.⁷

Voor het schrijven van dit boek heb ik twintig jaar lang binnen- en buitenlandse bronnen geraadpleegd. Ik heb koning Boudewijn nooit ontmoet, maar had vanaf 2005 toegang tot zijn privéarchief. Die toegang kreeg ik van koningin Fabiola, die ik in dat jaar voor het eerst heb ontmoet. In het zog van mijn proefschrift had ik toen net een biografie gepubliceerd over voormalig premier en minister van Buitenlandse Zaken Pierre Harmel. De koningin had hierin kennisgenomen van de pagina’s over

de banden tussen koning Boudewijn en de vader van de in NAVO-kringen welbekende ‘Harmel-doctrine’.

Na die eerste ontmoeting was de koningin bereid om te antwoorden op mijn vragen over het leven van haar echtgenoot en nodigde ze me geregeld uit in het Kasteel van Stuyvenberg in Laken, waar ze woonde. In de loop van die gesprekken kreeg ik steeds meer toegang tot het privéarchief van haar man. Haar enige voorwaarde was dat ik ‘de waarheid zou zoeken’. Ik voelde tijdens die vele gesprekken duidelijk dat ze geen voorstander was van hagiografieën waaruit de minder fraaie kanten van een leven bewust zijn weggelaten en die daardoor niet meer aanspreken. Ik mocht haar altijd naar haar herinneringen vragen, ook naar die over de meest omstreden aspecten van het leven van de koning: dat deed niets af aan haar bewondering voor hem.

Het archief en de dagboeken van de koning

Het archief van de koning, dat zijn echtgenote mij ter beschikking stelde, bevat verschillende soorten documenten: correspondentie met familie en vrienden en met politieke, koninklijke en openbare figuren uit binnen- en buitenland, en dossiers die door zijn medewerkers zijn voorbereid – een uitvoerige documentatie die zijn hele leven omvat. Zijn agenda’s, die op enkele na allemaal door de koningin bewaard zijn,⁸ beslaan de jaren 1943-1993. Daarin zijn afspraken terug te vinden die wegens hun privé karakter niet altijd voorkomen in de agenda’s van de ordonnantieofficier van de koning. Bij die afspraken staat heel soms een korte commentaar of een gedachte. De agenda’s van de ordonnantieofficier, die allemaal bewaard zijn gebleven, bevatten de lijst van de meeste – ook onaangekondigde – audiënties die de koning in het paleis in Brussel of in Laken heeft verleend.

De koning bewaarde ook zijn persoonlijke schriftjes met vooral aantekeningen die hij tijdens audiënties maakte. De meeste notities betreffen gesprekken van politieke aard. Daarom wordt in dit boek voor verwijzingen naar deze schriftjes het acroniem PDKB (‘Persoonlijke dagboeken van koning Boudewijn’) gebruikt. De koningin heeft niet al deze dagboeken teruggevonden. De jaren 1943-1954 zijn bijna volledig, maar van de jaren 1955-1970 is niet één audiëntiedagboek bewaard gebleven. Voor de periodes 1970-1971 en 1976-1985 beschikken we over omslagen met losse blaadjes met door de koning gemaakte aantekeningen. De aantekeningen bij audiënties uit 1986-1987 lijken verloren te zijn gegaan, maar die uit de periode 1988-1993 zijn teruggevonden. Sommige lacunes kunnen worden opgevuld door ‘audiëntieaantekeningen’, in Boudewijns handschrift of getypt, die in het archief van de koning beland zijn.

De koning heeft ook spirituele dagboeken nagelaten. In dit boek wordt hiernaar verwezen met het acroniem SDKB ('Spirituele dagboeken van koning Boudewijn'). Hij is met deze aantekeningen begonnen op 23 februari 1968, op suggestie van Mgr. Suenens, primaat van België en zijn geestelijk begeleider. Het zijn vaak ongepolijste juweeltjes. Op 10 juni 1978 schrijft Boudewijn zelf: 'Jezus, U weet dat ik niet graag in dit dagboek schrijf. Soms is mijn hart vervuld van vreugde en is het een opluchting dat te kunnen schrijven. Soms (...) voel ik me leeg en heb ik het moeilijk om dat onder woorden te brengen.'⁹ In deze teksten stort hij zijn hart uit. Je kunt niet zeggen dat ze uitingen zijn van een brede, goed onderbouwde cultuur. Volgens Pierre Harmel was de koning 'geen man met een brede cultuur':

'Hij was autodidact, maar had een degelijke wetenschappelijke, astronomische en historische kennis. Voor mij is wijsheid veel belangrijker dan kennis, en hij was in de loop van zijn lange regeerperiode buitengewoon wijs geworden. Door de moeilijkheden die hij had moeten overwinnen – bepaalde situaties, zijn karakter, zijn afkomst – stak hij als mens met kop en schouders uit boven vele anderen die ik heb gekend. Hij wilde correct handelen.'¹⁰

Het belang van deze dagboeken ligt in het feit dat de koning zich erin toont zoals hij is, ongefilterd. Ze maken duidelijk dat hij zijn functie uitoefent in het licht van zijn geloof en wat dat concreet betekent. Hun inhoud is uiteraard veel spiritueler van aard, maar vaak spreekt hij hierin tegenover Jezus of Maria niet alleen zijn persoonlijke zorgen uit, maar ook zijn politieke kopzorgen – over België, wereldconflicten, bezoeken van buitenlandse machthebbers, staatsbezoeken... Deze geschriften helpen soms om de onderliggende motieven voor zijn keuzes in politieke dossiers te achterhalen. Ze maken het niet alleen mogelijk om het denken van de koning van nabij te volgen, maar ook om beweringen in werken of in de herinneringen van politieke figuren te bevestigen, aan te vullen of zelfs te weerleggen. Soms gaat het daarbij om belangrijke elementen uit zijn regeerperiode, zoals, om maar enkele voorbeelden te noemen, de wet over het depenaliseren van vrijwillige zwangerschapsafbreking in 1990, de staats hervormingen, communautaire problemen, ontmoetingen met hooggeplaatste personen uit de buitenlandse politiek, zijn bedenkingen bij het Franco-regime en zijn wisselende relatie met president Mobutu. Soms vind je in deze spirituele dagboeken informatie die nergens anders te vinden is.

De koningin heeft er 28 gevonden. Ze bevatten aantekeningen van februari 1968 tot oktober 1972, van juli 1973 tot november 1975, van februari 1976 tot september 1979 en van 18 juli 1981 tot 31 juli 1993. De eerste vier jaar schrijft Boudewijn er met relatieve regelmaat in, daarna wisselt de frequentie. Voor bepaalde periodes kon de

bestaande documentatie daarom niet met deze bron worden aangevuld. Hoe Fabiola in het Kasteel van Stuyvenberg ook zocht, ze heeft niet alle dagboeken kunnen terugvinden. Wanneer ik deze dagboeken gebruik om gebeurtenissen te reconstrueren, citeer ik er liefst uit, soms vrij uitgebreid. Zo kan de lezer zich een correcter beeld vormen van de diepere gedachten van de koning en, algemener gesproken, van de inhoud van deze moeilijk toegankelijke bronnen.

Het gebruik van persoonlijke documenten

Sommige premiers hadden graag gezien dat de persoonlijke dagboeken van de koning openbaar werden gemaakt. Net als diens spirituele dagboeken zijn ze inderdaad van groot historisch belang. Jean-Luc Dehaene, Boudewijns laatste premier, schreef bijvoorbeeld: ‘Tijdens onze gesprekken maakte Boudewijn aantekeningen. Verschillende historici koesteren grote verwachtingen over het moment dat het Koninklijk Huisarchief deze boekjes zal vrijgeven.’¹¹

Met persoonlijke en spirituele dagboeken moet je heel voorzichtig omspringen. Er is immers nog steeds zoiets als het respect voor het colloque singulier, de zwijgplicht over de inhoud van gesprekken met de koning, zelfs al doen er zich de laatste decennia op dat vlak belangrijke verschuivingen voor. Via de memoires van Jacques Pirenne, zijn secretaris, gaf Leopold III al heel wat informatie uit de eerste hand vrij. In 2001 verscheen *Kroongetuige. Over de grote gebeurtenissen tijdens mijn koningschap*, dat onterecht wordt voorgesteld als de memoires van deze koning (Leopold heeft nooit memoires geschreven). Premiers en vicepremiers van koning Boudewijn, zoals Paul-Henri Spaak, Wilfried Martens, Gaston Eyskens, Leo Tindemans, Jean-Luc Dehaene, Charles-Ferdinand Nothomb, Mark Eyskens, Philippe Moureaux en Herman Van Rompuy, schrikken er in hun memoires niet voor terug om de gedetailleerde inhoud van hun gesprekken en zelfs van hun briefwisseling met hem te onthullen. Hetzelfde geldt voor een aantal hofdignitarissen, zoals grootmaarschalk Herman Liebaers en Claude de Valkeneer, hoofd van de persdienst van het paleis. André Alen, die in 1990 secretaris van de ministerraad was, heeft verslag uitgebracht over wat er in dat jaar rond de abortuskwestie te doen was.¹² Een groot aantal ex-ministers hebben in interviews details van hun gesprekken met de koning onthuld. De notulen van de audiënties van minister Jean Rey bij koning Boudewijn zijn uitgegeven.¹³ Uit het archief van de koning blijkt dat Boudewijn historicus Jean Stengers verschillende keren heeft ontvangen. Het is duidelijk dat Stengers de vertrouwelijke informatie die hij daar kreeg, verwerkt heeft in zijn boek *De koningen der Belgen. Macht en*

invloed. Hoewel verschillende premiers erkenden dat het archief dat koningin Fabiola in bezit had, een privéarchief was, werden in het parlement herhaaldelijk vragen gesteld over de afscherming ervan. In 2006 legde premier Guy Verhofstadt in de Senaat uit dat Boudewijns archief, inclusief diens aantekeningen, dat in het bezit van zijn weduwe was, een privéarchief was en dat het dus niet wettelijk verplicht was om het over te dragen aan het Algemeen Rijksarchief.¹⁴ In 2010 schreef CD&V-senator Pol Van Den Driessche (die later overstapte naar de N-VA) in een brief aan koningin Fabiola: 'Ik begrijp uiteraard dat deze aantekeningen voor u een grote emotionele waarde hebben en dat u er daarom liever geen afstand van doet. Toch neem ik de vrijheid om met aandrang te vragen dat u erover zou waken dat deze unieke documenten niet verloren gaan. (...) Net zoals vele anderen hoop ik dat deze documenten ooit voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar zullen komen. Historici en politicologen zullen niet de enigen zijn die u er dankbaar voor zijn.'¹⁵ In 2012 verzocht Theo Francken, die op dat moment voor de N-VA in de Kamer zat en later staatssecretaris en vervolgens minister werd, koningin Fabiola per brief om dat archief aan het koninklijk paleis ter beschikking te stellen. Het antwoord van de toenmalige premier, de socialist Elio Di Rupo, ging in dezelfde richting als dat van zijn voorgangers: '[Op] politiek [vlak] gaat de koning in wezen mondeling te werk, namelijk via het colloque singulier. Zoals mijn voorgangers – de heren Verhofstadt en Van Rompuy – al meermaals in het parlement hebben aangegeven, maken de documenten waarnaar u verwijst, deel uit van het privéarchief van koning Boudewijn. Er bestaat geen wettelijke verplichting om ze over te dragen aan het Algemeen Rijksarchief of een soortgelijke instelling.'¹⁶ Toen Pol Van Den Driessche het onderwerp op 14 januari 2009 in het parlement aankaartte, had Herman Van Rompuy inderdaad geantwoord: 'De koning werkt in het politieke domein vooral op een mondelinge basis in het kader van het colloque singulier. Daarenboven bestaat er geen verplichting om eventuele documenten over te dragen aan een archief.'¹⁷

Dertig jaar na het overlijden van de koning hoeven we ons minder zorgen te maken over het gebruik van deze dagboeken: de wachttijd die gebruikelijk is in openbaar toegankelijke archiefcentra, is overschreden. Daardoor kon ik een beroep doen op alle informatie over de politieke handelingen van de koning die in zijn dagboeken en archiefdocumenten te vinden is. Maar als het om de zeer recente geschiedenis gaat, is extra aandacht voor deontologische regels geboden. Dat het archief van de koning mag worden geraadpleegd, is geen vrijbrief voor het openbaar maken van gegevens over het leven van derde partijen die door henzelf aan de koning werden toevertrouwd en die ons niets nieuws leren over Boudewijns leven, noch over de invloed van de betreffende confidenties daarop. Het enige wat kan, is ernaar ver-

wijzen ter staving van het vertrouwen dat zeer uiteenlopende figuren in hem stelden en van zijn zorg voor mensen in nood en, algemener gesproken, voor alles wat met de mens te maken heeft. De drempel van iemands private en innerlijke leven mag een historicus niet zomaar overschrijden.

Binnen- en buitenlandse bronnen

Het belang van het archief van koning Boudewijn is moeilijk te overschatten, maar uiteraard is ook gebruikgemaakt van andere archiefbestanden, waaronder persoonlijke documenten van de voormalige premiers Jean Duvieusart, Joseph Polien, Achille Van Acker, Paul-Henri Spaak, Gaston Eyskens, Paul van Zeeland en Pierre Harmel, notulen van de bijeenkomsten van de ministerraad tussen 1950 en 1985, en archiefbestanden van de FOD Buitenlandse Zaken.

Ook de toespraken van koning Boudewijn vormen een belangrijke bron. Ze zijn opgesteld in het paleis, met de hulp van leden van zijn kabinet en van externe adviseurs, maar brengen wel degelijk de boodschap van de koning zelf. Boudewijn keurt de ultieme versie van een toespraak pas goed, nadat hij de vorige versies aandachtig gelezen en geamendeerd heeft. Hij is niet, zoals bij andere monarchieën wel het geval is, de spreekbuis van zijn regering. Zijn toespraken zijn niet voorbereid door het kabinet van de premier, die ze wel moet contrasigneren. Maar, schrijft Jean-Luc Dehaene, zodra ze zijn voorgelegd aan de Wetstraat 16, heeft deze over het algemeen weinig aanmerkingen.¹⁸

Van de buitenlandse archieven die werden geraadpleegd, vermelden we die van de ministeries van Buitenlandse Zaken van de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Polen,¹⁹ Spanje, Nederland en het Groothertogdom Luxemburg, het archief van de Franse presidenten de Gaulle en Pompidou.

Daarnaast waren er gesprekken met een groot aantal vooraanstaande figuren: voormalige premiers, ministers, partijvoorzitters en kabinetschefs van de koning; leden van het Koninklijk Huis en mensen uit de entourage van de Belgische, Luxemburgse en Spaanse families; voormalig VN-secretaris-generaal Boutros Boutros-Ghali en voormalig voorzitter van de Europese Commissie Jacques Delors; kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders, onder wie paus Benedictus XVI (uitsluitend per brief), en de kardinalen Godfried Danneels en Stanisław Dziwisz, voormalig privésecretaris van paus Johannes Paulus II; en figuren uit de economische, de culturele en de medische wereld en van liefdadigheidsorganisaties. De meeste van deze getuigenissen mochten opgenomen en in het boek geciteerd worden. De andere konden worden gebruikt om een achtergrond te schetsen. De gesprekken waren

vaak nuttig om het bronmateriaal te verifiëren, de gegevens te contextualiseren, het verhaal menselijker te maken, een sfeer op te roepen en om tussen de regels van het geschrevene te helpen lezen. Mondeling vertelde verhalen vullen soms lacunes in de archieven op, maar het spreekt vanzelf dat elk getuigenis zo grondig mogelijk geverifieerd moest worden.

1960, een keerpunt

Dit boek is onderverdeeld in negen hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk blik ik terug op de jeugd van de koning, van zijn geboorte tot zijn troonsbestijging. Boudewijn heeft in deze periode veel meegemaakt dat hem diep getekend heeft. Hij was nog geen vijf toen Astrid, zijn moeder, in tragische omstandigheden om het leven kwam en Leopold III, zijn vader, werd geconfronteerd met toenemende gevaren en grote politieke instabiliteit. Hij was nog geen tien toen België oorlogsgebied werd. Vier jaar later werd hij gedeporteerd, samen met zijn broer en zijn zus, zijn halfbroer en Lilian Baels, zijn stiefmoeder, met wie Leopold midden in de oorlog was getrouwd. Leopolds regeerperiode was de kortste en controversieelste in de geschiedenis van het land. Boudewijns vader trad in twee fasen af, nadat er bloed was gevloeid. Toen Boudewijn als koninklijke prins de eed aflegde, was hij daar uiteraard niet op voorbereid. Voor de ministers was hij op dat moment zelfs een ‘niet-gesprekspartner’.²⁰

Het tweede hoofdstuk gaat over de Belgische binnenlandse politiek tot december 1960, dat wil zeggen tot het huwelijk van Boudewijn en Fabiola. 1960 is voor de koning een keerpunt, zowel in zijn persoonlijk leven als in zijn beleid. Aan het begin van zijn regeerperiode wordt hij nog sterk beïnvloed door zijn vader en zijn stiefmoeder. Hoe kon het ook anders? Wanneer zijn vader hem in 1950 zijn prerogatieven delegeert, is hij nog geen twintig. Tot zijn huwelijk woont hij bij Leopold en Lilian. De eerste tien jaar van zijn regeerperiode volgen de incidenten in het binnenlandbeleid elkaar op. De koning is zich bewust van de fouten die hij op dat vlak maakt. Op 17 maart 1968, rond de verjaardag van zijn ontmoeting met Veronica O’Brien, een Ierse vrouw die in verschillende landen het gedachtegoed van het Legioen van Maria verspreidde en die hem in contact zou brengen met Fabiola, schrijft hij in zijn dagboeken:

‘Vandaag is het Saint Patrick’s Day! Met alle herinneringen die dat oproept en vooral de dankbaarheid dat ik uit het moeras ben getrokken. We zijn al acht jaar later! Wat heb ik sindsdien niet ontvangen! Jezus, geef dat ik nooit vergeet hoeveel U me hebt geschonken en waaruit U me hebt bevrijd.’²¹

De toespraak die hij houdt op 30 juni 1960, bij de onafhankelijkheidsverklaring van Congo – misschien wel de slechtste uit zijn hele regeerperiode – is nog voorbereid door de vroegere raadgevers van zijn vader. Het is tegen die achtergrond dat we premier Gaston Eyskens' uitspraak dienen te begrijpen dat er pas met het huwelijk van Boudewijn en Fabiola een einde kwam aan de koningskwestie. De ambassadeur van het Verenigd Koninkrijk in Brussel gaat in 1963 nog een stap verder. Hij zegt zonder omwegen dat het er in Laken zo slecht aan toeging, dat Fabiola door haar huwelijk misschien wel de monarchie heeft gered: 'We vroegen ons af of de monarchie zou blijven bestaan, maar na het huwelijk van Boudewijn met Fabiola is alles veranderd. Zij heeft hem niet alleen veel vreugde bereid, sindsdien heeft hij ook meer zelfvertrouwen en is hij vastberadener. De monarchie komt hier versterkt uit.'²² De ambassadeur overdrijft, want zelfs op het dieptepunt van de koningskwestie was de monarchie niet bedreigd. Maar het klopt dat de komst van Fabiola een cesuur is in Boudewijns manier van besturen. Zij heeft de Belgen de kans gegeven om de echte koning Boudewijn te ontdekken. In de eerste jaren van zijn regeerperiode had Boudewijn een hekel aan zijn functie en voelde hij zich zelfs de usurpator van de troon van zijn vader, maar in 1970 kon hij schrijven: 'Ik voel dat mijn belangstelling voor nationale en internationale problemen groeit.'²³

Het derde hoofdstuk gaat dan ook over de wel heel bijzondere ontmoeting van Boudewijn met doña Fabiola, hun huwelijk en de rol van de vijfde koningin der Belgen in haar nieuwe land. Bij het overlijden van de koning in 1993 werd de herinnering aan hem als vanzelfsprekend verbonden met die aan de koningin en hun liefde, een liefde van twee mensen die elkaar aankijken 'als op de eerste dag.'²⁴ Geen betere weergave hiervan dan de – beroemd geworden – cartoon van Royer op de voorpagina van de editie van *Le Soir* van 7 augustus 1993, enkele dagen na het overlijden: Boudewijn, van wie alleen nog de schaduw te zien is, legt zijn onzichtbare arm op Fabiola's rug. In dit hoofdstuk probeer ik ook een beeld te bieden van de wederzijdse beïnvloeding tussen beiden.

Het vierde hoofdstuk is helemaal gewijd aan een dossier dat de koning zijn hele regeerperiode lang bezighield: Afrika. We gaan in op zijn inzet voor de emancipatie van Congo en op zijn standpunten tijdens de crisis na de onafhankelijkheid in 1960 en tegenover leiders als Joseph Kasa-Vubu, Patrice Lumumba en Joseph-Désiré Mobutu. We besteden ook de nodige aandacht aan zijn actieve betrokkenheid in de Rwanda-crisis tijdens de laatste jaren van zijn regeerperiode.

Direct na zijn huwelijk krijgt de koning te maken met 'de staking van de eeuw'. Zijn rol in de oplossing ervan is tot nu toe onderbelicht gebleven. Van dan af kosten taalkundige en communautaire problemen hem veel tijd en hoofdbrekens. In de

loop van de jaren 1960 en daarna begeleidt de koning de overgang van België van een unitaire naar een federale staat. Het baart hem veel zorgen. Dat zijn de thema's van het vijfde hoofdstuk.

In 1990 weigert de koning na lang overleg met zichzelf en vele anderen de abortuswet te ondertekenen. Hij wordt enkele uren in de onmogelijkheid om te regeren gesteld. Hoofdstuk zes is het verhaal van zijn twijfels, van politieke onderhandelingen en van de gevolgen van zijn beslissing.

Hoofdstuk zeven gaat over zijn visie op het buitenlandbeleid en de eenmaking van Europa en over zijn acties op dat vlak in de jaren 1950-1993. Die visie is in al die tijd gestaag maar grondig veranderd: van een zeker euroscepticisme onder invloed van zijn vader in de jaren 1950 tot, vanaf zijn huwelijk, een steeds sterkere optie voor de eenmaking van het oude continent. Ook doet hij alles wat binnen zijn mogelijkheden ligt om tot detente te komen. Na de goedkeuring van het Harmel-rapport voegt hij de daad bij het woord en bezoekt hij verschillende Oostbloklanden, inclusief de USSR. In dit hoofdstuk bespreken we ook de banden van de koning met leiders van andere landen over de hele wereld, zoals die van de Verenigde Staten, Japan, Marokko, Iran, het Vaticaan en India.

Het achtste hoofdstuk is gewijd aan het overlijden van de koning en de golf van emoties die dat niet alleen bij het Belgische volk maar ook in het buitenland uitlokt. Het negende en laatste hoofdstuk is een soort portret van koning Boudewijn.

Bij het schrijven rees steeds weer de vraag of de focus op de man dan wel op zijn tijd moest liggen. Je mag je niet verliezen in ellenlange beschrijvingen van concrete situaties, maar anderzijds begrijp je de politieke activiteit van een openbare figuur niet als je die uit zijn historische context haalt. Historicus René Pillorget zegt het heel raak: biografieën zijn heel concrete illustraties van het feit dat 'een mens nooit van het begin tot het einde van zijn leven of carrière dezelfde blijft, ook al blijft hij al die tijd volkomen oprecht'. Ze werpen een licht op 'de complexiteit van de factoren die samen het weefsel van gebeurtenissen en hun omstandigheden uitmaken' en leren ons 'op onze hoede te zijn voor overhaaste inschattingen' en 'morele oordelen'.²⁵ Het is dan ook van wezensbelang dat je iemands politieke, economische en sociale activiteit niet losmaakt van de historische context en het milieu waarin hij of zij heeft geleefd.²⁶ Of om het met de woorden van historicus Marc Bloch te zeggen: 'Mensen zijn meer de kinderen van hun tijd dan van hun ouders.'²⁷

Ter afsluiting van deze inleiding wil ik mijn dank betuigen aan iedereen die mij geholpen heeft om dit boek tot een goed einde te brengen. Zonder de hulp van archivisten en bibliothecarissen zou een historicus niets kunnen beginnen. Ik betreurt dat ik hen niet allemaal bij naam kan noemen, maar ik wil ieder van hen hartelijk bedanken.

Dank ook aan alle getuigen die de tijd hebben genomen om me te woord te staan en hun herinneringen met mij te delen. Ik kan hen hier niet een voor een noemen, maar spreek graag mijn diepe dankbaarheid tegenover koningin Fabiola uit omdat ze me toegang gaf tot het archief van koning Boudewijn en ik haar vele keren mocht interviewen. Dank ook aan prins Nikolaus van Liechtenstein en zijn vrouw, prinses Margaretha van Luxemburg, een nicht van de koning, die in nauw contact met hem stonden en hem door cruciale momenten in zijn leven heen hielpen. Niet alleen hebben ze van harte veel tijd voor mij vrijgemaakt, ik was ook getroffen door de rust en het respect waarmee ze op zoek gingen naar de historische waarheid. Dat bevestigde me in mijn eigen zoektocht. Ik ben veel dank verschuldigd aan het personeel van het Kasteel van Stuyvenberg, dat onder leiding van de heer Thierry Janssens de Bisthoven gedurende vele jaren mijn werk mogelijk heeft gemaakt.

Ik spreek graag mijn oprechte dank uit aan de politici die niet aarzelden om mij meer dan één interview toe te staan.

Sommige hoofdstukken in dit boek, met name dat over Afrika, zijn nagelezen door de hoogleraren Anne-Sophie Gijs, Jan De Volder en Tanguy de Wilde. Hun kritische zin en oordeelkundige suggesties waren een welkome hulp. Waarvoor van harte dank. Het spreekt vanzelf dat ikzelf volledig verantwoordelijk blijf voor de inhoud van dit werk.

Ik wil ook graag de verantwoordelijken bij uitgeverij Mame, Média-Participations-groep en uitgeverij Lannoo bedanken voor hun enthousiasme en vertrouwen vanaf het moment dat het project bij hen werd ingediend. Dank aan de heer Vincent Morch voor zijn nauwgezette proeflezing van het manuscript en het intense redactiewerk, en aan de heer Maarten Van Steenbergen voor de deskundigheid waarmee hij de publicatie van de Nederlandse versie van het boek heeft begeleid en erin geslaagd is om deze samen met de Franse versie te doen verschijnen. Een dikke pluim voor het voltallige team van beide uitgeverijen. Mijn oprechte dank gaat ook naar de mecenasen van de Fondation Louvain, die de Nederlandse uitgave mogelijk hebben gemaakt, en Dirk Ceelen voor de kwaliteit van de vertalingen, die hij heeft verzorgd in samenwerking met Wouter Meeus. Hoed af voor het intense vertaalwerk.

Tot slot dank ik mijn kinderen voor hun niet-aflatende steun gedurende het hele project, en zeg ik graag dat ik mijn vrouw innig dankbaar ben, omdat ze vanaf het begin mee haar schouders heeft gezet onder een uitdaging die ik alleen mezelf had gesteld, maar die uiteindelijk een uitdaging voor het hele gezin is geworden. Zonder haar onwrikbare aanwezigheid, haar geduld, haar begrip en haar aanmoediging had ik die uitdaging nooit kunnen aangaan. Ze heeft er ook voor gezorgd dat ik de essentie niet uit het oog verloor. Zonder haar zou deze studie er nooit zijn gekomen.

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Oorspronkelijke titel *Baudouin, un roi face aux crises de son temps*

Oorspronkelijke uitgever Mame Éditions

Copyright © Vincent Dujardin, 2026

Copyright Nederlandse vertaling © Uitgeverij Lannoo, Tiel, 2026 en Vincent Dujardin

Vertaling Dirk Ceelen en Wouter Meeus

Omslagontwerp Studio Lannoo (Mieke Verloigne)

Omslagfoto's © P.-H. Versele/Photo News (frontcover), © Collectie van koningin Fabiola (backcover)

Vormgeving binnenwerk Keppie & Keppie

Eindredactie Koen Driessens en Els Peeters

D/2026/45/310 – NUR 688

ISBN 978 90 599 6639 0

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave zijn uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.